Ylitarkastaja Heikki Partanen

HE 246/2020 vp.

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

HE laiksi henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa sekä vankeuslain ja eräiden muiden seuraamusten täytäntöönpanosta annettujen lakien muuttamisesta

Lakivaliokunta on pyytänyt tietosuojavaltuutetun toimistolta asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä laiksi henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa ja siihen liittyvistä laeista.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa. Esityksen mukaan henkilötietotietojen käsittelyä koskevia säännöksiä muutettaisiin siten, että sääntely olisi yhteensopivaa Euroopan unionin tietosuojasäädösten kanssa. Lisäksi muutettaisiin vankeuslakia, tutkintavankeuslakia, yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettua lakia, valvotusta koevapaudesta annettua lakia, rikoslakia ja yhdistelmärangaistuksen täytäntöönpanosta annettua lakia. Lakeihin tehtäisiin lähinnä menettelysäännöksiä koskevia muutoksia. Tavoitteena on yksinkertaistaa ja selkeyttää menettelytapoja seuraamusten täytäntöönpanossa.

Yleistä

Sääntelyn kohteena oleva toiminta kuuluu pääosin henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018, jäljempänä rikosasiain tietosuojalaki) soveltamisalaan. Rikosasian tietosuojalakia voidaan pitää sovellettavana yleislakina. Sen säätämisen yhteydessä perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn raskauteen ja monimutkaisuuteen ja muistutti, että sääntelyn kattavuuden, täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset voidaan täyttää kansalliseen lakiin sisältyvällä yleislailla (PeVL 26/2018 vp).

Henkilötietojen käsittelyn periaatteista säädetään tietosuoja-asetuksessa, tietosuojalaissa sekä rikosasiain tietosuojalaissa. Rangaistusten täytäntöönpanossa erityinen merkitys on rikosasiain tietosuojalain mukaisilla henkilötietojen käsittelyn periaatteilla: laillisuus, käyttötarkoitussidonnaisuus, tarpeellisuus, virheettömyys, käsittelyn turvallisuus ja läpinäkyvyys sekä tiedolliset oikeudet ja niiden rajoitukset. Ehdotetussa laissa olisi vain rikosseuraamusalalla tarvittavat erityissäännökset.

Lisäksi on huomattava, että muiden kuin rikosprosessissa käsiteltävien rekisteröityjen (epäilty, asianomistaja, todistaja ym.) osalta kuten tapaajien, muiden vankiin tai tutkintavankiin yhteyttä pitävien henkilöiden ja asioijien henkilötietojen käsittely kuuluu kuitenkin yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan. Tämä on mainittu lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentissa.

Sääntelyn raskautta ja monimutkaisuutta näyttäisi olennaisesti lisäävän perinteinen henkilötietojen suojaankin liittyvä sääntely eli salassapitosäännöt ja niistä tehtävät poikkeukset. Ehdotus sisältääkin 11 pykälää erilaisia poikkeuksia

Rikosseuraamuslaitosta koskeviin salassapitosäännöksiin ja vastaavasti Rikosseuraamuslaitokselle säädettyjä, lukuisia viranomaisia koskevia, tiedonsaantioikeuksia. Tietosuojauudistuksen keskeinen tietosuojaperiaate ei ole salassapito vaan käsittelyn käyttötarkoituksen kannalta yhteensopivan käsittelyn varmistaminen. Kun salassapitosääntely tulee pääasiassa julkisuuslaista, jouduttaneen julkisuuslain uudistamisen yhdessä arvioimaan sitä, miten jatkossa tietosuoja-asetuksen 86 artiklan mukaisesti virallisten asiakirjojen julkisuus ja henkilötietojen suoja yhteensovitetaan.

Esitys liittyy Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmän uudistamishankkeeseen. Vaikka kohdassa 5.4 on tietosuojavaikutuksia selostettu, ei kyse ole tietosuojalainsäädännön tarkoittamasta vaikutusten arvioinnista. Rikosasiain tietosuojan 20 §:n mukaan rekisterinpitäjällä on velvollisuus tehdä tietosuojaa koskeva vaikutusten arviointi, kun henkilötietojen käsittely saattaa aiheuttaa merkittävän riskin luonnollisten henkilöiden oikeuksien toteutumiselle. Esitöiden (HE 31/2018 vp) mukaan merkittävänä riskinä voidaan pitää uudenlaisten tietojen käsittelytekniikoiden käyttöönottoa tai kun tehdään tietojärjestelmiin kohdistuvia uudistuksia. Tämän perusteella Rikosseuraamuslaitoksen tulee tehdä uudistamishankkeesta rikosasiain tietosuojalain 20 §:n mukainen tietosuojaa koskevan vaikutustenarviointi. Mikäli sen perusteella suunniteltujen suojatoimenpiteiden jälkeenkin käsittelyn aiheuttaa merkittävän riskin rekisteröidyn oikeuksille, on rekisterinpitäjän kuultava tietosuojavaltuutettua ennen henkilötietojen käsittelyä rikosasioiden tietosuojalain 21 §:n mukaan.

Yksityiskohtaisia kommentteja

Määritelmät (3 §)

Ehdotetussa 3 §:ssä määriteltäisiin nimenomaan Rikosseuraamuslaitoksen henkilötietojen käsittelyyn liittyvät käsitteet. Ehdotetun säännöksen mukaan lakiin ehdotetaan otettavaksi kolme uutta määritelmää: tutkintavanki, muu vankiin, tutkintavankiin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettuun yhteyttä pitävä henkilö sekä asioija. Tutkintavangin käsite otettaisiin selkeyden vuoksi, sillä voimassa olevassa laissa tutkintavanki on kuulunut Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun määritelmään.

Uutena määritelmänä on myös tapaajan määritelmän kanssa samaan kohtaan ehdotettu muu vankiin tai tutkintavankiin yhteyttä pitävä. Käsitteellä tarkoitettaisiin esimerkiksi vangin kanssa kirjeenvaihdossa tai puhelinyhteydessä olevaa henkilöä, jonka tietoja käsiteltäisiin ehdotetun lain 8 §:n 3 momentin perusteella. Tapaajasta erillisen määritelmän ottamista ehdotettuun lakiin voidaan pitää perusteltuna.

Uutena käsitteenä ehdotetussa säännöksessä on myös asioijan käsite. Kysymys olisi henkilöstä, joka asianmukaisen luvan perusteella käy vankilassa hoitamassa tietyn asian. Näitä olisivat esimerkiksi vankilaan tavaraan tuovat sekä vankilassa vankien toimintoja järjestävät henkilöt.

Ehdotetun 3 §:n 9 kohdan mukaan ulkopuolisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole vanki eikä tutkintavanki ja jonka henkilötietoja rekisteröidään 11 §:ssä tarkoitettuun turvallisuustietorekisteriin. Yhdessä ehdotetun 5 §:n 4 momentin ja 11 §:n 4 momentin kanssa käsitettä voidaan pitää riittävän selkeänä ja tarkkarajaisena.

Näitä muutoksia voidaan pitää perusteltuina niiden henkilöiden tai henkilöroolien yksilöimiseksi (ks. rikosasian tietosuojalaki 8 §), jotka voivat tulla rekisteröidyiksi Rikosseuraamuslaitoksessa.

Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmän henkilörekisterit (4 §)

Ehdotetun säännöksen mukaan lain rekisterirakenne muutettaisiin siten, että pääosa tiedoista olisi yhdessä rekisterissä, joka jakautuu toiminnallisesti määriteltyihin kokonaisuuksiin eli tietojoukkoihin. Näiden tietojoukkojen sisältöihin tehtäisiin Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa tarpeellisiksi havaitut lisäykset ja täsmennykset.

Ehdotetun rikosseuraamusrekisterin rekisterinpitäjänä olisi Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö. Ehdotetussa säännöksessä Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmän henkilörekistereiden määrä supistuisi nykyisestä viidestä kolmeen (rikosseuraamusrekisteri, turvallisuustietorekisteri ja asianomistajarekisteri). Nykyiset täytäntöönpanorekisteri, yhdyskuntaseuraamusrekisteri sekä valvonta- ja toimintarekisteri yhdistettäisiin rikosseuraamusrekisteriksi, joka jaoteltaisiin nykyistä kolmea rekisteriä vastaavaan tietojoukkoon. Ehdotettua muutosta voidaan pitää tietosuojallisesti perusteltuna, kunhan yhdistäminen ei johda erilaisten käyttötarkoitusten sekoittumiseen ja mahdollisesti käyttötarkoitusten kannalta yhteensopimattomaan käsittelyyn.

Ehdotetun säännöksen mukaan rikosseuraamusrekisteriin kuuluisi myös tapaajien ja asioijien tietoja sisältävä tietojoukko. Voimassa olevassa laissa on ehdotetun lain mukainen tapaajarekisteri, mutta asioijien henkilötietojen käsittelystä ei ole säädetty, vaan näihin on sovellettu tietosuoja-asetusta ja tietosuojalakia. Näiden säännökset yksinään eivät kuitenkaan ole riittävän yksityiskohtaiset turvaamaan henkilötietojen asianmukaista käsittelyä, sillä Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa erityisesti tapaajia ja jossakin määrin asioijia koskeviin henkilötietoihin voi liittyä sellaisten tietojen käsittelyä, joka saattaa sisältää erityisiä riskejä henkilötietojen suojan kannalta. Tämän vuoksi muutosta voidaan pitää perusteltuna.

Olisi kuitenkin syytä arvioida onko tarkoituksenmukaista, että tapaajien, muiden vankiin tai tutkintavankiin yhteyttä pitävien sekä asioijien tiedot sisältyvät rikosseuraamusrekisteriin. Näihin tietoihin sovelletaan kuitenkin kokonaan eri yleissäännöstä (yleinen tietosuoja-asetus) ja myös rekisteröidyn oikeudet ovat osin erilaisia. Olisi syytä arvioida miten esimerkiksi yleisen tietosuoja-asetuksen 18 artiklan mukainen oikeus käsittelyn rajoittamiseen toteutettaisiin.

Käsiteltävät henkilötiedot (5-13 §:t)

Ehdotetussa 5 §:ssä säädettäisiin tuomitun, vangin, tutkintavangin, Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavan rekisteröidyn yksilöimiseen tarvittavista henkilötiedoista eli yksilöintitiedoista. Näitä olisivat nimi, henkilötunnus tai muu henkilön yksilöintiin tarvittava tunnus, sukupuoli, äidinkieli, kansalaisuus, koti- ja asuinpaikka ja osoite sekä mahdolliset henkilötuntomerkit. Voimassa olevaan lainsäädäntöön verrattuna ehdotetaan lisättäväksi se, että henkilötunnuksen ohella ja sen kaltaisena yksilöintitietona olisi mahdollista tallentaa muu henkilön yksilöintiin tarvittava tunnus, kuten ulkomaan kansalaisen henkilötunnus tai Maahanmuuttoviraston turvapaikanhakijalle antama väliaikainen henkilötunnus.

Muutosta muun henkilön yksilöintiin tarvittavan tunnuksen kirjaamista lakiin voidaan pitää perusteltuna, sillä Rikosseuraamuslaitoksen lakisääteisten tehtävien suorittamisessa korostuu tarve yksilöidä rekisteröity riittävällä tarkkuudella eikä kaikissa tilanteissa ole käytettävissä henkilötunnusta.

Ehdotetussa säännöksessä oleva mahdollisten henkilötuntomerkkien kirjaustapa vaatii täsmennystä, sillä siinä ei erotella, mitä mahdolliset henkilötuntomerkit ovat. Sääntely jää tämän vuoksi yleisluonteiseksi, mikä vastaavasti mahdollistaa rekisteröitävien henkilötietojen sisällön ja laajuuden määrittelyn paljolti viranomaisen omin toimin. Perustuslakivaliokunta on pitänyt ongelmallisena sitä, jos säännöksen muotoilu jättää rekisteröitävien henkilötietojen sisällön viime kädessä paljolti viranomaisen omin toimin määriteltäväksi (PeVL 18/2012 vp). Perustuslakivaliokunta on myös katsonut, että laissa olevan sääntelyn tulee kaiken kaikkiaan olla siinä määrin täsmällistä, että sääntelyllä annetaan riittävä ennustettavuus viranomaistoimista (PeVL 15/1996 vp). Selvää on, ettei säännös rikosasioiden tietosuojalain 11 §:n 2 momentti huomioiden nykymuodossaan mahdollistaisi esim. luonnollisen henkilön yksiselitteiseen tunnistamiseen tarkoitettujen biometristen tietojen käsittelyä (esim. sormenjäljet, joita 13 §:n yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan kuitenkin olisi tarkoitus käsitellä rikosseuraamusrekisterissä). Sääntelyä on syytä täsmentää käsiteltävien erityisisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen osalta.

Ehdotetussa 6 §:ssä säädettäisiin rikosseuraamusrekisterin muodolliseen täytäntöönpanoon liittyvien henkilötietojen käsittelystä. Näitä tehtäviä olisivat muun muassa seuraavat: ottaa vastaan valtakunnallisen oikeushallinnon tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösjärjestelmästä tuomiot, selvittää tuomioiden täytäntöönpanokelpoisuus, lähettää tuomiot vankiloille ja yhdyskuntaseuraamustoimistoille täytäntöönpantaviksi sekä seuraamuksen suorittamista pakoilevien henkilöiden etsintäkuuluttaminen.

Ehdotettu säännös vastaisi pääosin voimassa olevaa lainsäädäntöä, mutta olisi nykyistä yksityiskohtaisempi sekä sisältäisi nimenomaisesti mainittuna myös tutkintavankeuden vaihtoehdot.

Ehdotetun säännöksen mukaan rikosseuraamusrekisteri sisältäisi myös muut kuin 1 momentissa säädetyt muodollisen täytäntöönpanon tehtävien suorittamiseksi välttämättömät tiedot. Sääntely jää yleisluonteiseksi, mikä vastaavasti mahdollistaa rekisteröitävien henkilötietojen sisällön ja laajuuden määrittelyn paljolti viranomaisen omin toimin. Koska näitä tietoja ei yksilöidä edes hallituksen esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa, aiheuttaa se saman ongelman kuin edellä mainittujen mahdollisten henkilötuntomerkkien kohdalla on havaittu.

Uutena tietojoukkona olisi ehdotetun 7 §:n 6 momentissa säädettävät tiedot valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden suorittajan kanssa samassa asunnossa asuvien kirjallisesta suostumuksesta ja mielipiteen ilmaisusta siitä, että asunnossa suoritetaan rikosseuraamusta. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 45 §:n 2 momentin ja 52 §:n 1 momentin sekä valvotusta koevapaudesta annetun lain 9 §:n 2 momentin ja 25 §:n 1 momentin mukaan rikokseen syylliseksi todetun tuomitseminen valvontarangaistukseen ja vangin sijoittaminen valvottuun koevapauteen edellyttää, että seuraamuksen suorittajan kanssa samassa asunnossa vakituisesti asuva täysi-ikäinen henkilö antaa tähän kirjallisen suostumuksensa ja alle 18-vuotiaan mielipide selvitetään. Näistä toimista syntyneiden henkilötietojen käsittelystä säädettäisiin ehdotetussa säännöksessä. Ehdotetun säännöksen mukaan rikosseuraamusrekisteri sisältäisi kirjallisen suostumuksen antajan nimen, kotiosoitteen sekä suostumuksen tai sen peruutuksen ajankohdan ja sisällön sekä mielipiteen ilmaisijan nimen, syntymävuoden, kotiosoitteen, mielipiteen ilmaisun ajankohdan ja sisällön sekä ilmaisutilanteessa läsnä olleen lastensuojelun viranhaltijan nimen ja näkemyksen mielipiteen ilmaisusta. Näiden tietojen käsittelystä säätäminen omana

tietojoukkonaan voidaan nähdä perusteltuna rekisteröidyn oikeuksien asianmukaisen toteutumisen näkökulmasta. Kysymys on kuitenkin hyvinkin arkaluonteisista tiedoista.

Esityksen perusteluiden mukaan voimassa olevaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin on hallituksen esityksessä 6/2020 vp ehdotettu lisättäväksi säännös, jonka mukaan rikosseuraamusrekisteri sisältää myös sellaisia tietoja tapahtumista tai henkilöistä, joiden voidaan olosuhteiden taikka henkilön käyttäytymisen vuoksi perustellusti arvioida olevan laitosjärjestyksen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen kannalta merkityksellisiä. Säännöstä on perusteltu siten, että kyse olisi tiedoista, joita Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet saavat havainnoidessaan toimintaympäristöään toimivaltuuksiensa mukaisia tehtäviä suorittaessaan. Kyse olisi esimerkiksi työvuoron vaihtuessa tarvittavasta tiedonvälityksestä, jotta vankilan järjestys ja ihmisten turvallisuus voidaan taata. Tietoja tallennettaessa niihin on liitettävä arvio tietojen luotettavuudesta ja oikeellisuudesta, jos se on mahdollista. Jos tietojen arvioidaan perustellusti liittyvän rikolliseen toimintaan, niiden ilmoittamisesta poliisille, muulle esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle säänneltäisiin vankeuslain 19 luvun 1 §:n 3 momentissa. Hallituksen esityksessä 6/2020 vp ehdotettu säännös otettaisiin sellaisenaan nyt ehdotettavan lain 8 §:n 4 momentiksi. Nämä tiedot olisivat luonteeltaan sillä tavoin väliaikaisia, että ne jokseenkin välittömästi poistettaisiin tai siirrettäisiin lain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tietoihin. Ehdotetun lain 31 §:n 3 momentin 6 kohdan mukaan nämä tiedot poistettaisiin viimeistään kahden kuukauden kuluttua niiden merkitsemisestä rekisteriin.

Tietosuojavaltuutetun toimisto on kyseisen hallituksen esityksen eduskuntakäsittelyn yhteydessä nostanut esiin huolensa siitä, että esityksen perusteella epäselväksi jää miksi tällaisia havaintotiedon kaltaiset epävarmat tiedot olisivat nimenomaan rikosseuraamusrekisteriin kuuluvia vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon, tutkintavankeuden ja tutkinta-arestin toimeenpanoon sekä tehostetun matkustuskiellon tekniseen valvontaan liittyviä henkilötietoja (voimassa olevan lain mukaiseen valvonta- ja toimintarekisteriin kuuluvia tietoja), eikä osa turvallisuustietorekisteriä.

Ehdotettu säännös kattaa molempien rekistereiden käyttötarkoitukset (laitosjärjestyksen/ laitosturvallisuuden ylläpitäminen). Perusteluissa on hyvin ohuesti avattu sitä, minkälaisista tiedoista on kysymys ja miksi nämä tiedot olisivat tarpeen. Tätä olisi syytä perusteluissa selkeyttää, vaikka erityisesti laitosturvallisuuden ylläpitämiseksi perusteita tällaisten tietojen käsittelemiseen voikin olla olemassa.

Erityisesti tulisi arvioida sitä, ovatko tiedot aidosti tarpeellisia myös laitosjärjestyksen ylläpitämiseksi. Huomioiden erityisesti, että hallituksen esityksen 6/2020 vp perusteluissa esitetyt ainoat esimerkit (radikalisoitumiseen tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvät havainnot) vaikuttavat liittyvän ensisijaisesti turvallisuustietorekisterin käyttötarkoitukseen (vankeusrangaistuksen aikaisten rikosten estäminen tai laitosturvallisuuden ylläpitäminen) eikä laitosjärjestyksen ylläpitämiseen.

Myös hallituksen esityksen 6/2020 vp turvallisuustietorekisteriä koskevan 8 §:n yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan tietoja vangin suhteesta rikollisjärjestöön tai ääriryhmittymään, esimerkiksi aiempaa rikollista toimintaa jonkin rikollisryhmän kanssa tai tietoja yhteydenpidosta vastaavaan ryhmittymään, käsiteltäisiin osana turvallisuustietorekisteriä. Havaintotiedot vaikuttavat esityksen perusteella liittyvän enemmän turvallisuustietoreksiterin käyttötarkoitukseen ja tästä syystä tulisikin arvioida tarvetta pitää käsittelytarkoitukset selkeämpinä kokonaisuuksina ja erillään toisistaan.

Kyseisten havaintotietojen kaltaisten tietojen käsittelemistä osana turvallisuustietorekisteriä perustelisi myös se, että turvallisuustietorekisterissä jo käsitellään muulta viranomaiselta tai yksityiseltä henkilöltä saatuja vihjetietoja. Tämä ratkaisutapa vastaisi myös poliisin henkilötietolain mukaista sääntelyä, joka esityksessä on muutenkin pyritty huomioimaan. Lisäksi voisi olla perusteltua rajata näiden havaintotietojen kaltaisten epävarmojen tietojen käsittelyyn oikeutetut turvallisuustietorekisteriä vastaavasti vain Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön erikseen nimeämiin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiin.

Ehdotettu 9 § sisältäisi säännökset sosiaalihuollon tietojen käsittelystä. Voimassa olevassa laissa tätä asiaa koskevat säännökset ovat yhdyskuntaseuraamusrekisteriä ja valvonta- ja toimintarekisteriä koskevissa säännöksissä. Sosiaalihuollon tietojen käsittelyyn liittyvien erityisvaatimusten ja selkeyden vuoksi näiden tietojen käsittelystä säädettäisiin omassa pykälässään. Esitetyssä pykälässä ehdotetaan täsmennettäväksi Rikosseuraamuslaitoksen sosiaali- ja terveysviranomaisilta saamien tietojen käsittelyä. Kyseisten tietojen käsittelyoikeus rajattaisiin ehdotetun 14 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaisesti sosiaalihuollon ammattihenkilöille sekä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehille, jotka tarvitsevat näitä tietoja esitellessään taikka tehdessään rikoksesta epäiltyä, tuomittua, vankia, tutkintavankia tai yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa koskevan päätöksen. Nämä muutokset voidaan nähdä positiivisena henkilötietojen suojan ja erityisesti rekisteröidyn oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

Uutena tietojoukkona rikosseuraamusrekisteriin voitaisiin tallettaa tiedot vankiloissa asioivista henkilöistä. Näistä säädettäisiin ehdotetussa 10 §:n 2 momentissa. Rekisteri sisältäisi asioijien nimen ja henkilötunnuksen tai muun henkilön yksilöintiin tarvittavan tunnuksen, asioinnin syyn ja toteutustavan, vankilaan saapumis- ja lähtöajan sekä asiointiin liittyvät mahdolliset erityiset järjestelyt ja määräykset. Erityiset järjestelyt ja määräykset voisivat koskea esimerkiksi asioijan tavanomaisesta poikkeavaa saattamista tai valvontaa vankilassa. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole säännöstä vankilassa asioimassa käyvien henkilöiden henkilötietojen käsittelystä. Tietojen tallettamista on esityksessä perusteltu sillä, että käytännön työssä on todettu tarpeelliseksi voida kirjata näitä tietoja rekisteriin sen asianmukaiseksi toteamiseksi, ketkä ovat vankilassa käyneet ja millä asialla.

Muutosta on esityksessä perusteltu sillä, että näihin tietoihin lähtökohtaisesti sovellettavien tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain säännökset eivät yksinään ole riittävän yksityiskohtaiset turvaamaan Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan liittyvää asioijien henkilötietojen asianmukaista käsittelyä. Asioijien henkilötietoihin voi henkilön yksilöimistietojen lisäksi sisältyä arkaluonteisia, valvonnallisia tietoja.

Ehdotettu muutos voidaan nähdä positiivisena. Rikosseuraamuslaitoksen myös muihin kuin vankiin, tutkintavankiin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettuun kohdistuvat toimenpiteet koskevat perustavaa laatua olevia perusoikeuksia, erityisesti yksityisyyden suojaa ja henkilötietojen suojaa. Näiden tietojen käsittelystä on säädettävä laissa riittävän yksityiskohtaisesti, jotta henkilötietojen suoja toteutuisi asianmukaisesti.

Ehdotetun 11 §:n 4 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta kirjata turvallisuustietorekisteriin ja käsitellä myös muuta henkilöä kuin vankia ja tutkintavankia koskevia tiettyjä tietoja. Kyse olisi maksukortin käytön valvontaan, kirjeenvaihtoon sekä tapaamisiin, puheluihin, internetin käyttöön ja muihin teleyhteyksiin liittyvistä tiedoista sekä Rikosseuraamuslaitoksen muiden viranomaisten rekistereistä saamista rekisteröityyn

liitettävissä olevista tiedoista. Käsittelyn edellytyksenä olisi, että henkilön voidaan perustellusti epäillä *syyllistyvän* rikokseen, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta tai vaarantavan vankilan turvallisuutta. Muiden henkilöiden kuin vankien ja tutkintavankien osalta rekisteröimisen kynnys olisi korkeampi. Käytännössä kyse olisi mahdollisesta rikoskumppanista tai henkilöstä, jonka voidaan perustellusti muutoin epäillä vaarantavan vankilan turvallisuutta.

Säännös on perusteltu. Olisi kuitenkin syytä vielä arvioida onko esitutkinnan käynnistämiskynnyksen kanssa yhdenmukainen ”syytä epäillä” taso tarkoituksenmukainen ja riittävän selkeä tilanteessa, jossa kyse on vasta suunnitteilla tai tekeillä olevasta rikoksesta. Esitutkinnan käynnistämiskynnyksen ylittämisen arvioinnin kuitenkin tekee aina esitutkintaviranomainen.

Ehdotetun lain 13 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos saisi käsitellä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja vain, jos käsittely on käsittelytarkoituksen kannalta välttämätöntä. Rikosseuraamusrekisterissä voisi ehdotetun säännöksen perustelujen mukaan tältä osin olla uskonnollista tai muuta vakaumusta, sormenjälkeä ja terveyttä koskeva tieto.

Ehdotettu säännös vaatii täsmennystä, sillä siinä ei riittävän tarkkarajaisesti erotella, mitä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja Rikosseuraamuslaitoksella olisi oikeus käsitellä. Sääntely jää tämän vuoksi yleisluonteiseksi. Erityisen ongelman ehdotettu säännös muodostaa väljästi muotoillun yksilöintitietojen henkilötuntomerkkien kirjausta koskevan säännöskohdan kanssa, sillä nämä jättävät rekisteröitävien henkilötietojen sisällön ja laajuuden määrittelyn paljolti viranomaisen omin toimin tehtäväksi. Kuten edellä on mainittu, perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään pitänyt tätä ongelmallisena (PeVL 18/2012 vp.). Sääntelyn tulisi myös näiltä osin olla siinä määrin täsmällistä, että sääntelyllä annetaan riittävä ennustettavuus viranomaistoimista (ks. PeVL 15/1996 vp.). Tällä on erityisten henkilötietoryhmien kohdalla korostunut merkitys.

Laista ehdotetaan poistettavaksi säännös siitä, että rekisteröidyn nimenomaisella suostumuksella voitaisiin kerätä arkaluonteisia tietoja, joiden keräämisestä ei ole säädetty laissa. Tätä muutosta voidaan pitää perusteltuna, sillä suostumuksen perusteella tietojen kerääminen viranomaisen lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi perustettuun henkilörekisteriin ei ole nykyisen tietosuojalainsäädännön mukainen.

Tietojen tarkistaminen ja poistaminen Rikosseuraamuslaitoksen henkilörekistereistä (31 §)

Tietosuoja-asetuksen ja rikosasiain tietosuojalain mukaan henkilötiedot saa säilyttää muodossa, josta rekisteröity on tunnistettavissa vain niin kauan kuin on tarpeen henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta. Rikosasiain tietosuojalain mukaan henkilötietojen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein, jollei henkilötietojen säilytysajoista muualla toisin säädetä.

Esityksessä tietojen säilytysaikoja ehdotetaan lyhennettäväksi. Kysymys on tarpeellisuusvaatimuksen täyttämisestä, ja ehdotettua muutosta voidaan pitää henkilötietojen suojan näkökulmasta perusteltuna. Rikosseuraamuksen täytäntöönpanoa koskevat tiedot tulisi poistaa viimeistään viiden vuoden kuluttua viimeisen seuraamuksen suorittamisen päättymisestä, tapaajia koskevat tiedot tulisi poistaa viimeistään kahden vuoden kuluttua tapaamisajankohdasta ja tapaamiskieltoa koskeva tieto 2 vuoden kuluttua kiellon päättymisestä sekä asioijia koskevat tiedot tulisi poistaa viimeistään

vuoden kuluttua asiointiajankohdasta. Turvallisuustietorekisterin tiedot tulisi poistaa viiden vuoden kuluttua viimeisestä merkinnästä. Kuitenkin niin kutsuttua muodollista täytäntöönpanoa koskevien tietojen enimmäissäilytysaika olisi kymmenen vuotta.

Laissa olisi edelleen myös erityiset säännökset tietojen tarpeellisuuden tarkastamisesta. Sääntely vastaisi voimassa olevaa sääntelyä muilta osin, mutta asioijia koskevien tietojen tarkastamista koskeva säännös olisi uusi. Ehdotettu vähintään vuoden välein tapahtuvaa asioijia koskevien tietojen tarkastamista voidaan pitää perusteltuna heidän ulkopuolisen asemansa vuoksi.

Tietojen pysyvä säilyttäminen (33 §)

Esitetyn 33 §:n mukaan tietokannasta poistetuista rikosseuraamusrekisterin tiedoista muodostetaan pysyvästi säilytettävien tietojen hakemisto. Tieto poistetaan hakemistosta 50 vuoden kuluttua siitä, kun henkilö on viimeksi vapautunut Rikosseuraamuslaitoksen yksiköstä tai lopettanut yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen. Säännös vastaisi yksityiskohtaisten perustelujen mukaan voimassa olevan lain 36 §:n 1 momenttia

Nyt ehdotettu säännös on kuitenkin merkittävästi erilainen kuin voimassa olevan lain vastaava säännös. Esitetyssä säännöksessä ei ole lainkaan voimassa olevan lain 36 §:n 2 momentin kaltaista säännöstä siitä, että tietojärjestelmästä poistettujen tietojen pysyvästä säilyttämisestä säädetään erikseen. Tätä pois jättämistä ei myöskään ole perusteltu mitenkään.

Säännös jättää epäselväksi sen, milloin tiedot ovat pysyvästi säilytettäviä ja mitä tietoja hakemistossa säilytetään. Jos kyseessä on arkistotarkoituksia varten tehtävä pysyvä säilyttäminen tulisi tällaisen ”arkistohakemiston” osalta selkeyttää mitä tietoja siinä käsitellään. Lisäksi olisi syytä arvioida sovelletaanko tällaiseen arkistotarkoitukseen rikosasioiden tietosuojalakia vai yleistä tietosuoja-asetusta, sekä tuoda se selkeästi esille.

Rekisteröidyn oikeudet (35-37 §:t)

Rikosasiain tietosuojalain 4 luku sisältää säännökset rekisteröidyn oikeuksista. Rikosseuraamuslaitoksessa tapahtuvassa henkilötietojen käsittelyssä noudatetaan edellä mainittuja säännöksiä. Lisäksi ehdotetun lain 35-37 §:ssä olisi rikosseuraamusalaa koskevia erityissäännöksiä. Ehdotettu sääntely vastaa voimassa olevan lain sääntelyä muilta osin, mutta Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa välttämättömiä tarkastusoikeuden rajoituksia koskevaan 36 §:ään ehdotetaan tehtäväksi muutoksia. Ehdotetun säännöksen mukaan rekisteröidyllä ei olisi tarkastusoikeutta rikosseuraamusrekisterin sisältämiin 7 §:n 6 momentissa tarkoitettuihin kirjallista suostumusta ja mielipiteen selvittämistä koskeviin tietoihin. Kuten muissakin erityisessä tarkastusoikeuden rajoituksessa, myös suostumukseen ja mielipiteen selvittämiseen liittyvien tietojen kohdalla on kysymys erityisen arkaluonteisista tiedoista, joiden tulo rekisteröidyn tietoon voisi vakavasti vaarantaa esimerkiksi yksittäisen henkilön henkeä ja terveyttä. Lisäystä voidaan tämän vuoksi pitää perusteltuna.